TRADUCERI DIN LIMBA SÂRBĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ. PERSPECTIVE TRADUCTIVE

Maţa ŢARAN ANDREICI
Universitatea de Vest din Timişoara, România

Abstract: The current paper sets out to present an updated overview of the translation from Serbian into Romanian, to highlight the dominant tendencies in the views of the best translators, as well as to reveal the specific features of the translation methods. The diachronic presentation will focus on the translators' reflections, while the synchronic one will examine statements regarding both the practice and the theory of translation. This combined diachronic and synchronic approach will foreground several significant elements in the evolution of translation, from theories to strategies and techniques. The ultimate purpose of this paper is to evaluate the contributions of various translators and to highlight certain general aspects characterising them from a methodological perspective. The paper will also try to evaluate the degree of representativeness of translations, as well as the extent to which translators adhere to the functional principle in preservation the source-text information.

Keywords: Translation studies, translation studies spectrum, interdisciplinarity

Aspecte preliminare

Teoria traducerii s-a cristalizat ca știință de sine stătătoare abia în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, într-o strânsă legătură cu semantica și stilistica. Probleme privind practica traducerii apar însă deja la scriitorii Antichității. Vorbind despre traducerea textelor lui Demostene, Cicero observa că nu este posibilă redarea fiecărui cuvânt

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

grec printr-un cuvânt latin, important fiind nu numărul cuvintelor, ci semnificația, greutatea lor. Moștenirea lăsată de marele orator roman a fost de o mare varietate. Incluzând problemele asimilării operelor străine în contextul cultural larg al literaturii proprii, el a indicat (într-o oarecare măsură a și realizat) diferite posibilități de rezolvare a problemelor care stăteau în fața tălmăcitorului textului străin (îmbogățirea limbii latine cu noi lexeme și cu noi genuri literare, formarea unui stil propriu, dezvoltarea și îmbogățirea lui). Peste o jumătate de veac, Horațiu reia o parte din ideile lui Cicero, sfătuind traducătorii să evite traducerea cuvânt cu cuvânt (Revzin şi Rozencveig 1964, 6). De altfel, prelucrarea creatoare a formei originalului reprezintă o trăsătură caracteristică a traducerilor în limba latină, care erau asimilate și incluse în cultura latină, astfel încât să corespundă criteriilor estetice ale romanilor. Așadar, printre cele mai importante idei ale lui Cicero și a alumnilor săi, care și-au păstrat actualitatea pentru gândirea renascentistă, putem enumera următoarele: rolul traducerii pentru îmbogățirea limbii în care se traduce, importanța activității de traducere pentru dezvoltarea literaturii „care primește” și îmbogățirea ei cu genuri noi, stimularea cristalizării unui stil propriu cu ajutorul redării modelelor limbii străine, posibilitatea redării originalului prin metode diferite în funcție de caracterul său și a sarcinilor care stau în fața traducătorului.

Pe lângă moștenirea clasică, dezvoltarea traducerii în Renaștere a fost influențată într-o formă sau alta de ceea ce a apărut în teoria și practica traducerii în Antichitatea târzie, creștină, și în Evul Mediu timpuriu. Trăsătura principală a epocii Renașterii o reprezintă rolul important jucat de traduceri în contextual cultural al epocii.

Până în secolul al XVI-lea, 80% din cărțile tipărite erau în limba latină. Abia în secolul al XVI-lea apar în Franța, de exemplu, traduceri din spaniolă, în secolul al XVII-lea – din engleză, iar în secolul al XVIII-lea – din germană.

Întrucât în epoca Renașterii s-a desfășurat procesul de formare și dezvoltare a „noilor” limbi europene, a apărut și problema participării lor în procesul de traducere (atât ca limbi-sursă, cât și ca limbi-țintă). Această problemă a fost rezolvată în țări diferite și în perioade diferite, cu metode diferite, care oscilau de la „latinizarea” forțată până la apropierea maximală de limba vorbită. O trăsătură particulară a gândirii renascentiste este scepticismul în traducere, care

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

își are sorgintea în etapa anterioară. El a apărut în diferite forme, dar poate fi în general caracterizat ca o afirmare a imposibilității redării adecvate a originalului. O altă trăsătură specifică a majorității traducerilor medievale este caracterul lor indirect, adică traducerea nu a originalului, ci a traducerilor lor. Prin urmare, trăsătura caracteristică a traducerii renascentiste, care i-a definit în mare măsură evoluția, este folosirea largă a tradițiilor izvorâte din literatura antică, pe lângă năzuința generală a făuritorilor culturii renascentiste de a reînvia Antichitatea clasică. La aceasta au contribuit și alte momente specifice (bilingvismul greco-latin al multor umaniști), orientarea activității de traducere, autoritatea moștenirii teoretice lăsate în acest domeniu de autori latini, în primul rând de Cicero.

În epoca Renașterii, ideile despre traducere, exprimate de scriitorii antici, devin din nou actuale. Oamenii de cultură ai acestei epoci deosebite din istoria omenirii se confruntau, într-o măsură mai mare chiar decât traducătorii latini ai textelor grecești, cu problema redării „spiritului" literaturii grecești și latine. Trebuie remarcat însă faptul că, dacă în toate celelalte sfere ale culturii spirituale (filosofia, literatura, estetica), Renașterea a însemnat în primul rând orientarea spre comorile intelectuale ale vechii Elade, în domeniul strict al traducerii (și al reflecțiilor teoretice despre ea), izvorul îl putea constitui doar vechea civilizație romană, pentru simplul motiv că literatura greacă nu a cunoscut traducerea artistică, deși în statele grecești se realizau traduceri în limba greacă. Principala trăsătură a traducerilor romane o reprezenta însă prelucrarea creatoare a formelor originalului, fapt care se leagă de modul cum înțelegeau ei caracterul absolut al normelor artistice. Romanii considerau că stilul adoptat (acceptat) în timpul lor trebuie să servească drept model pentru toate timpurile. Dacă limba originalului li se părea insuficient de rafinată, o modificau astfel încât să corespundă cerințelor estetice ale romanilor din acea epocă. Aceasta înseamnă că traducătorii romani nu acordau nicio atenție condițiilor istorice în care a apărut originalul și nu redau particularitățile lor locale. Orice traducere era prelucrată, asimilată și inclusă în cultura romană ca o parte a ei aproape inseparabilă. Scriitorii și poeții Renașterii, spre deosebire de cei romani, erau interesați de făurirea unei literaturi cu specific național, în condițiile în care ei și-au desfășurat activitatea în perioada cristalizării națiunilor europene și a literaturilor lor naționale. Aceasta explică și existența în

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

practica traducerii a două curente distincte: primul afirma o traducere care să redea cu fidelitate întreaga țesătură lingvistică a originalului, al doilea opta pentru o traducere care să transmită doar sensul, spiritul originalului.

Un reprezentant tipic al primei orientări este traducătorul german din secolul al XV-lea Niklaus von Wyle, autorul unui tratat de teorie a traducerii. Acesta cerea transpunerea în limba germană a fiecărei construcții latine, copierea fidelă a particularităților gramaticale ale originalului. În schimb, în aceeași epocă, Martin Luther, în traducerea *Bibliei*, s-a dovedit a fi un adept al concepției despre o traducere care să corespundă spiritului limbii germane, datorită căruia fapt mulți îl consideră făuritorul prozei germane actuale. De altfel, și celelalte versiuni ale *Bibliei* din Germania și Anglia s-au caracterizat prin larga toleranță, prin străduința de a se baza în traducere pe normele limbii-țintă. Aceste momente au definit rolul important pe care l-au avut în dezvoltarea limbilor respective, în ridicarea statutului lor, ceea ce a avut o importanță majoră din punctul de vedere al istoriei culturii. Rolul Reformei în dezvoltarea științei traducerii este unanim recunoscut, dar, din punct de vedere istorico-literar, ea este considerată doar o etapă deosebită în cadrul general al Renașterii (așa cum se întâmplă, într-o oarecare măsură, și cu barocul). În felul acesta, între cele două perioade se observă o asimetrie.

Traducerea *Bibliei* la popoarele slave este strâns legată de întemeietorii scrierii slave, Chiril și Metodie (sec. al IX-lea). În epoca chirilo-metodiană (863-885), au fost traduse aproape toate cărțile *Bibliei* (*Evanghelia, Apostolul, Liturghia*, părți din *Psaltire* și alte cărți bisericești). În perioada imediat următoare (sfârșitul sec. al IX-lea și începutul sec. al X-lea), se continuă traducerea cărților religioase, cărora le-au fost adăugate predici, panegirice, opere istorice. Cu toate acestea, o primă ediție integrală în limba sârbă a textului *Sfintei Scripturi* va apărea mult mai târziu. În 1847, prin strădania lui Vuk Karadžić, a fost tradus *Noul Testament*, iar, în 1869, succesorul său Đuro Daničić traduce *Vechiul Testament*, fapt care va constitui punctul de referință pentru traducerile textului sacru ce se vor realiza de acum înainte.

În limba română, prima traducere completă a *Bibliei* a fost făcută în 1688 de Radu și Șerban Greceanu, ea fiind cunoscută sub

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

numele de *Biblia de la București*. A apărut ca rod al preocupărilor constante ale domnitorilor, ierarhilor şi cărturarilor români de a avea Cuvântul lui Dumnezeu în limba vorbită de credincioşi. Nevoia acută de a traduce Scriptura în limba română era motivată, de altfel, de situaţia specială în care se aflau creştinii ortodocşi din Ţările Române, în comparaţie cu celelalte popoare ortodoxe: în cult se folosea limba slavonă (mai târziu şi limba greacă), iar oamenii de rând, care participau la slujbele bisericeşti, necunoscând decât limba română, nu înţelegeau ceea ce se citea sau rostea. Mai mult, ea va contribui la cristalizarea limbii române literare în toate provinciile românești, fiind considerată o expresie a unității românilor de pretutindeni.

Tendința spre o traducere exactă, dar care să corespundă normelor limbii naționale, se observă la toți teoreticienii secolului al XVI-lea. Reprezentativă, sub acest aspect, este lucrarea *De la manière de bien traduire d'une langue en l'autre* a umanistului francez Etienne Dolet, apărută în anul 1540. El abordează însă traducerea dintr-un punct de vedere estetic, considerând traducerea și traducerea artistică unul și același lucru.

O asemenea înțelegere a traducerii nu putea însă să nu dea naștere la îndoieli cu privire la traductibilitate, îndoieli exprimate de Dante încă în secolul al XV-lea: „Nimic din ceea ce îmbină armonios legăturile muzelor nu poate fi transpus din limba proprie în altă limbă fără distrugerea farmecului său" (Dante, *apud* Revzin şi Rozencveig 1964, 8).

Pentru scriitorii francezi și englezi din secolele XVII și XVIII, care au impus literaturii norme estetice severe, traducerea este permisă doar în măsura în care ea se află în concordanță cu literatura și regulile lingvistice ale secolelor XVII și XVIII. Nu întâmplător, *Iliada* este tradusă pentru prima dată în Franța abia în 1681, iar traducerea, într-o formă prescurtată, din secolul următor, cuprinde și următoarea remarcă semnificativă a lui Voltaire: „Am fost nevoit să înlocuiesc unele idei, care plăceau în timpul lui Homer, cu idei care plac astăzi" (Voltaire, *apud* Moldovan 2000, 9).

Într-o asemenea abordare, aspectul lingvistic al traducerii era aproape neglijat, tălmăcitorul trebuind doar să adapteze textul unui principiu estetic dominant. Chiar și un scriitor progresist ca Voltaire nu a reușit să pătrundă spiritul literaturii antice:

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

„Sunt convins – scria el – că avem în Franța doi-trei poeți capabili să-l traducă excelent pe Homer; în același timp, sunt ferm convins că ei nu vor fi citiți dacă nu vor atenua, simplifica aproape totul. Cauza: trebuie să scrii pentru timpul tău și nu pentru vremurile trecute" (Voltaire, *apud* Moldovan 2000, 9).

O altă tendință, opusă celei propagate de clasicismul francez, a apărut în Europa la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, odată cu încercările scriitorilor romantici de a reda specificul național al operei traduse. Și-au însușit acest punct de vedere și scriitorii ruși, chiar dacă unii interpretează în felul lor opera scriitorului străin (Derjavin), iar alții – precum Pușkin – se străduiesc să redea, cu mijloacele limbii ruse, particularitățile naționale specifice ale originalului.

Toți acești scriitori aveau însă în vedere numai problemele traducerii artistice. Munca celor care traduceau lucrări științifice, care creau o terminologie științifică, trecea, practic, neobservată de teoreticienii traducerii.

În felul acesta, deși interesul practic față de problemele traducerii a crescut constant, în teorie situația s-a schimbat într-o măsură nesemnificativă: până la începutul secolului al XX-lea, traducerea a fost considerată preponderent o activitate creatoare și abordată din punct de vedere estetic.

În secolul al XX-lea, o importanță deosebită a dobândit traducerea unor texte ce depășesc sfera beletristicii (tehnico-științifice, administrative, juridice, militare etc.), fără cunoașterea cărora dezvoltarea științei, a legăturilor culturale internaționale ar fi astăzi de neimaginat. Amploarea și importanța activității de traducere au făcut necesară generalizarea și sistematizarea imensei experiențe dobândite de traducători, stabilirea unor norme, care, la rândul lor, să fie aplicate în practica traducerii (Fjodorov 1983 [1953], 15). Teoria care și-a asumat această problematică și care avea să devină o disciplină lingvistică distinctă în secolul trecut, este *teoria traducerii* sau *traductologia*.

Traduceri în limba română ale unor opere beletristice sârbești

În domeniul relațiilor culturale sârbo-române, inclusiv în cel al traducerilor, primele contacte apar în perioada Evului Mediu.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

Primele transcrieri pe pergament, adaptări și traduceri sunt legate de sosirea în Țara Românească, în secolul al XIV-lea, a călugărului sârb Nikodim Grčić, care întemeiază mănăstirea Vodița de lângă Turnu Severin, unde transcrie un *Tetraevangheliar*.

La sfârșitul acestui secol și începutul secolului al XV-lea, sosește din Muntenegru călugărul Macarie, întemeietorul primei tipografii românești. El tipărește la Târgoviște trei cărți în slavona românească: *Slujebnicul, Octoihul* și *Tetraevanghelul*. Mai târziu, în secolul al XVIII-lea, tipografia de la Râmnic tipărește pentru sârbii și românii din Mitropolia Karlovac cunoscutul abecedar al lui Teofan Prokopović, *Întâia învățătură pentru tineri*, precum și *Gramatica* lui Miletije Smotricki.

Mai aproape de zilele noastre, în secolul al XX-lea, denumit și „secolul traducerii", în care contactele internaționale, schimbările economice și culturale au luat o amploare deosebită, se simte nevoia unei sistematizări a numeroaselor achiziţii teoretice şi metodologice din domeniu și a unor proceduri aplicate de multă vreme în practica traducerii.

O contribuție nu lipsită de importanță la studierea acestei probleme au avut-o și cercetătorii sârbi: Ivir (1978), Sibinović (1979), Stojnić (1980), Levi (1982), Marojević (1988), Hlebec (1989). În acest context au apărut și primele traduceri beletristice din limba sârbă în limba română și invers. Tradiția schimburilor culturale, reflectată în sfera traducerilor din sârbă în română și din română în sârbă, este însă mai veche. Astfel, la jumătatea secolului al XIX-lea apar primele traduceri românești din folclorul sârbesc (bucovineanul George Sion, în 1861, a tradus și a publicat în „Revista Carpaților" câteva poezii populare sârbești). Între 1869-1888, bănățeanul Dionisie Miron publică în ziarul „Traian" al lui B. P. Hasdeu versiunea tradusă a baladei populare *Deplângerea soției lui Asan-Aga*/*Hasanaginica*. Istoria zbuciumată a zonei Balcanilor, la începutul secolului trecut, a fost marcată de Primul Război Mondial, ceea ce a făcut ca traducerile operelor beletristice să apară abia în anii ´30. Primele traduceri din sârbă au fost: *Comoara Împăratului Radovan*/*Blago cara Radovana* și *Cetăți și himere*/*Gradovi i himere* ale lui Jovan Dučić [Bogoljub Pisarov], iar din limba română – *Ćuljandra/Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu [Vl. Maksimović].

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

În ultimele decenii, această activitate s-a intensificat. Multe opere de seamă ale literaturii române au fost traduse în ţara vecină: romanul lui Liviu Rebreanu *Buna*/*Răscoala* [Stevan Milović]; *Osveta*/*Baltagul* lui Mihail Sadoveanu [Aurel Gavrilov]; ciclul de poezii al lui Nichita Stănescu *Beograd u pet prijatelja*/*Belgradul în cinci prieteni* [Adam Puslojić]; Lucian Blaga *Linija mog života/Linia vieţii mele* [Adam Puslojić]; Mihai Eminescu *Izabrana dela*/*Opere alese* [Ioan Flora și Octavia Nedelcu]; Eugen Simion *Umoran je demon teorije/Demonul teoriei a obosit* [Adam Puslojić] etc.

Incomparabil mai numeroase sunt traducerile româneşti din proză, poezie sau dramaturgie sârbă. Printre ele, piesa lui Branislav Nušić *Doamna ministru*/*Gospođa ministarka* [Mirko Jivcovici]; romanul *E un pod pe Drina*/*Na Drini ćuprija* al laureatului premiului „Nobel“ Ivo Andrić [Gellu Naum şi Ioana G. Seber]; romanul lui Miloš Crnjanski *Migrațiile*/*Seobe* [Dușan Baiski și Octavia Nedelcu]; romanul lui Miodrag Bulatović *Amantul morții/Ljubavnik smrti* [Mariana Ștefănescu]; Milorad Pavić *Partea lăuntrică avântului sau roman despre Hero și Leandru*/*Unutrašnja strana vetra ili roman o Heri i Leandru* [Mariana Ștefănescu]; Danilo Kiš *Criptă pentru Boris Davidovici/Grobnica za Borisa Davidoviča* [Simeon Lăzăreanu] şi multe altele.

În secolul al XX-lea predomină și traducerile lucrărilor lui Dositej Obradović și ale unor poezii epice populare. În primele patru decenii ale secolului al XX-lea, au fost traduse cu precădere operele

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

scriitorilor: Laza Lazarević, Ivo Vojnović, Bora Stanković, Iovan Dučić. Observăm că numărul autorilor traduși este relativ redus, datorită faptului că, în majoritatea cazurilor, traducătorii au știut să aleagă cărțile cu adevărat importante din literatura sârbă modernă. Au fost traduse în limba română, de trei traducători diferiți, operele lui Laza Lazarević, *Školska ikona* (*Popa nostru ăl bătrân*, 1911), *Srpske pripovetke* (*Povestiri sârbești*, 1916) și *Verter* (*Werther*, 1926)[1]. Prima traducere se remarcă prin stilul „popular", uneori ușor forțat, dar și prin autenticitatea dialogurilor. De bună calitate este și traducerea povestirii/nuvelei *Werther*. Chiar dacă ea a apărut într-o ediție populară, se înscrie într-o companie onorantă a unor autori occidentali. Bun cunoscător al limbii și literaturii sârbe, Lazarević, așa cum afirmă autorul prefeței, N. Batzaria, lasă impresia unui scriitor occidental. Urmează, în ordine cronologică, traducerea operei *Sirene* (*Sirena*, 1925)[2] a lui Ivo Vojnović, traducere care redă cu fidelitate particularitățile lingvistice și stilistice ale originalului.

Ceva mai târziu începe să traducă în limba română Bogoliub Pisarov. Prima operă tradusă de el a fost *Blago Cara Radovana* (*Comoara Împăratului Radovan*, 1938), de Jovan Dučić, ambasadorul sârb în capitala României. Urmează *Gradovi i himere* (*Cetăți și himere*, 1939) și *Plave legende* (*Legende albastre*. *Poeme în proză*, 1939)[3]. Nefiind nici scriitor de profesie, nici poet, Pisarov nu s-a încumetat să traducă versurile elegante ale lui Dučić. De altfel, întreaga sa activitate aduce o contribuție importantă la cunoașterea literaturii sârbe în perioada interbelică.

---

[1] Lazăr Lazarovici, *Popa nostru ăl bătrân*. Traducere de N. Ținc. Slatina: Biblioteca Societății „Apostolul" a clerului din județul Olt, nr. 2-3, 1911; Lazăr K. Lazarevici, *Povestiri sârbești*. Traducere de V. Teconția. București: Biblioteca „Minerva", 1916; Lazăr K. Lazarevici, *Werther*. Traducere după original de C. S. Constante, cu o prefață de N. Batzaria. București, s.a.; Editura „Adevărul", Biblioteca „Dimineața", nr. 5, 1926.

[2]Ivo Vojnović, *Sirena*. În românește de Ion Gorun. București: Editura „Adevărul", 1925.

[3]Iovan Ducici, *Comoara Împăratului Radovan*. *Cartea despre soartă*. Traducere de B. Pisarov. București, 1938; Iovan Ducici, *Cetăți și himere*. *Scrisori din St. Beatenberg, Geneva, Paris, Corfu, Roma, Delphi, Avila, Atena* și *Ierusalim*. Traducere din sârbește de B. Pisarov. București, 1939; Iovan Ducici, *Legende albastre*. *Poeme în proză*. Traducere din sârbește de B. Pisarov. București, 1939.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

În 1954, odată cu traducerea piesei lui Branislav Nušić *Gospođa ministarka* (*Doamna ministru*)[4], începe o perioadă fructuoasă în activitatea de traducere din sârbă în română, dar și invers, în contextul climatului cultural general din perioada interbelică, când s-au intensificat traducerile din literatura universală. Se traduce cu deosebire proză, înainte de toate romane și abia apoi celelalte genuri: nuvele, dramaturgia și poezia.

Dacă avem în vedere tot ceea ce s-a tradus după război din literatura sârbă, putem observa că, de cele mai multe ori, au fost traduse opere care respectă și ierarhia valorică națională. Exemplele sunt numeroase, dar se impune să amintim *Seobe* (*Migrațiile*, 1993)[5] de Miloš Crnjanski, traducere realizată de Octavia Nedelcu și Dușan Baiski, o versiune fidelă originalului, păstrând virtuțile stilistice ale acestuia: lexic bogat, pitoresc, o expresivitate realizată în mare parte.

Totuși, confruntând câteva dintre capitolele traduse în limba română cu versiunea sârbească, criticul literar Cornel Ungureanu (1993, 206) constată că:

[4]Branislav Nušić, *Doamna ministru*. *Comedie în patru acte*. Traducere de Mirco Jivcovici. București: ESPLA, 1954.
[5]Miloš Crnjanski, *Migrațiile*. Traducere de Dușan Baiski și Octavia Nedelcu. Timișoara: Editura de Vest, 1993.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

„Fraza originală era încă mai densă, mai fremătoare, traducând, în necurmatele-i șerpuiri un vitalism mai violent, o încleștare mai aspră cu lumea, cu boala, cu moartea”.

Un loc important în traducerile din această perioadă îl ocupă Ivo Andrić, cu operele sale *Na Drini ćuprija* (*E un pod pe Drina*, 1962), *Travnička hronika* (*Cronica din Travnic*. *Viziri și consuli*, 1967), și culegerea de povestiri *Priča o vezirovom slonu* (*Povestea cu elefantul vezirului*, 1966)[6].

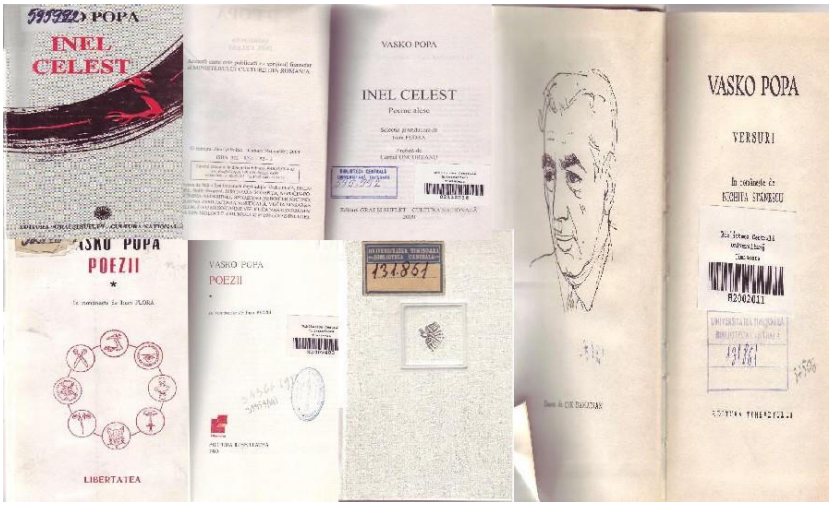

Poezia a fost tradusă în mai mică măsură, datorită specificității sale. Cele mai multe poezii sârbești apar în traducere românească în revista timișoreană „Orizont”, dar și în „Luceafărul”, „Secolul XX” și „România literară”. Singurul poet sârb care are până în prezent o carte de versuri tradusă în limba română este Vasko Popa. Calitatea

[6]Ivo Andrić, *E un pod pe Drina*. Traducere din limba franceză de Gellu Naum și Ioana G. Seber. București: ELU, 1962; Ivo Andrić, *Cronica din Travnic*. *Viziri și consuli*. Traducere de Virgil Teodorescu și Dragan Stoianovici. București: ELU, 1967; Ivo Andrić, *Povestea cu elefantul vezirului*. Traducere de Gellu Naum și Voislava Stoianovici. București: ELU, 1966.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

traducerii este asigurată de numele și reputația traducătorului, Nichita Stănescu, bun cunoscător al sensibilității și mentalității sârbe, calităţi dublate și de vocația sa de poet. Nichita Stănescu, bun cunoscător al limbii sârbe, dar și înzestrat mânuitor al condeiului în limba română, se remarcă prin strădania de a păstra fidelitatea față de textul original, dar și specificul versificației și al altor elemente de expresie. El reușește astfel să păstreze ritmul și melodicitatea, dar și registrul lexical corespunzător originalului. Când modelul prozodic e greu de realizat, traducătorul recurge la „proteze lexicale” (de obicei, cuvinte monosilabice), la fel și pentru realizarea rimei. Acest procedeu tulbură uneori topica firească, fapt ce confirmă, odată în plus, că în poezie cel mai greu de echivalat sunt tocmai elementele care îi conferă o înaltă valoare estetică. Există două tipuri principale de traducere în cazul poeziei – este posibilă o traducere care concurează sau chiar depășește originalul, în timp ce traducerile „fidele” redau mesajul informațional și echivalențele semantice, dar nu reușesc întotdeauna să se apropie de geniul artistic al creatorului. Între aceste extreme calea de mijloc pare a fi cea mai inspirată.

În domeniul traducerii poetice se remarcă și traducerea lui Ioan Flora a volumului *Inel celest* de Vasko Popa. Remarcăm în această traducere reușita transcriere a numelor proprii sârbești. În general, animat de dorința unei cât mai concrete pronunții a acestora, cu excepția celor întâlnite în referințele critice și în tabelul cronologic,

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

traducătorul respectă principiul traducerii fonetice. În unele cazuri, Flora (2000, 281) optează pentru păstrarea imaginii poetice originale, în detrimental transpunerii semantice exacte – de fiecare dată când aceste două aspecte i s-au părut ireconciabile:

> „Cât privește transcrierea numelor proprii sârbești, și în ediția de față am respectat principiul transcrierii fonetice, determinați de dorința unei cât mai concrete pronunții a acestora, excepție făcând, din motive lesne de bănuit, cele întâlnite în referințele critice și în tabelul chronologic. În final, mai trebuie amintit că, în unele cazuri, traducătorul a optat pentru păstrarea imaginii poetice originale, în detrimental transpunerii semantice exacte – de fiecare dată când aceste două aspecte i s-au părut de neconciliat".

Existența incontestabilă a dificultăților în traducerea poeziei nu i-a împiedicat pe tălmăcitorii români să transpună versurile reprezentative ale unor poeți sârbi, chiar și pe ale unor autori considerați intraductibili. Deși în această zonă nu există echivalențe absolute, traducerea poeziei continuă, urmărindu-se restituirea spiritului (ideilor) și nu a literei operei, insistându-se în ultimă instanță asupra echivalării detaliilor (prin mijloace interesante de redare a epitetelor, comparațiilor etc.). Prin urmare, traducerile trebuie să afirme și subiectivitatea traducătorului, adică să se regăsească în ea atât vocea auctorială, cât și vocea traducătorului.

Evoluția traducerilor din limba sârbă în limba română

Receptarea în lume a literaturii din fosta Iugoslavie în a doua jumătate a secolului al XX-lea dovedește interesul crescând pentru această țară, în special pentru literatura sârbă. Astfel, într-o perioadă de o jumătate de veac s-au tradus aproximativ trei mii de cărți, în peste patruzeci de țări, pe cinci continente.

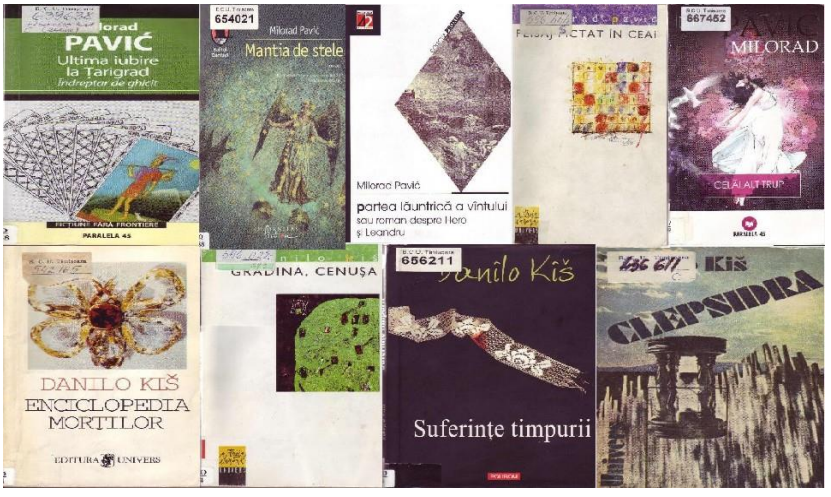
În România, începuturile activității de traducere din literaturile iugoslave se leagă de activitatea membrilor Catedrei de slavistică de la Universitatea din București, înființată în 1949: Mirco Jivcovici, Dorin Gămulescu, Voislava Stoianovici, Victor Vescu. Una din particularitățile acestor traduceri constă în faptul că, de cele mai multe ori, ele sunt realizate de doi traducători, dintre care unul este scriitor

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

(Nedelcu 2012, 177-184). El nu este obligat să cunoască *limba-sursă* din care se traduce, rolul său fiind acela de a stiliza traducerea, deși, uneori, aceasta împietează asupra conținutului, valorii traducerii. Prin urmare, riscul acestui mod de traducere constă în aceea că, traducând operele unor autori diferiți, același „stilizator" își poate pune amprenta personală asupra unor opere diferite, deosebite ca gen și stil. Astfel, în traducerea românească a cunoscutei opere *Cronica din Travnic*, întâlnim licențe și familiarități care nu sunt proprii stilului lui Andrić (Stojanović 2009, 48).

O nouă generație de traducători include absolvenți ai acestei secții, precum și etnici români din Iugoslavia, absolvenți ai Universității din București. Se creează astfel un spirit de reciprocitate, în virtutea căruia în spațiul cultural românesc pătrund, cu ajutorul traducerilor, peste o sută de volume de opere reprezentative ale literaturilor iugoslave. În comparație, remarcăm faptul că în Serbia (Iugoslavia) au fost traduse din 1950 până astăzi peste două sute de volume din literatura română clasică și contemporană, unele traduceri fiind de o calitate remarcabilă.

Un tablou cu totul diferit în planul traducerilor întâlnim după Revoluția din decembrie 1989. Apare acum o adevărată explozie editorială, facilitată de dispariția cenzurii și de privatizare. Se impune acum criteriul financiar și se traduc cu precădere scriitori disidenți, emigranți sau literatura religioasă. De un real interes se bucură și operele scriitorilor din spațiul ex-iugoslav care s-au impus în cultura occidentală (Ivo Andrić, Milorad Pavić, Miloš Crnjanski, Danilo Kiš).

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

Criteriul financiar nu se identifică însă întotdeauna cu cel valoric, selecția realizându-se deseori pe criteriul competitivității economice.

În cele mai multe cazuri, traducerile sunt însoțite de prefețe, postfețe, note biografice, care reprezintă valoroase surse bibliografice. Trebuie să remarcăm însă faptul că aceste prefețe au, de cele mai multe ori, un caracter descriptiv, raportat la conținutul și stilul operei traduse, fără referiri pertinente la particularitățile și calitatea traducerii. Așadar, prefețele traducătorilor români sunt preponderent descriptive, intenția normativă fiind implicită. Până astăzi nu s-a elaborat încă o lucrare (sau un tratat de traducere) mai amplă despre traducerile din sârbă în română.

Spre deosebire de metodele de traducere generalizate în Occident și caracterizate de reducerea lor la hegemonismul cultural național (în Franța) sau teoria traductivă romantică, care încearcă să respecte identitatea originalului (în Germania), traducerea românească relevă și alte dimensiuni: politică și lingvistică (etică și estetică). Ponderea lor variază însă de la un traducător la altul, determinată fiind de decalajul temporal relevant care există între opțiunile traducătorilor occidentali și români (Lungu-Badea 2014, 33-60).

Traducerile românești din sârbă respectă principiile fundamentale care guvernează actul traductiv. Este vorba despre *echivalența funcțională* (traducerea mesajului global) și *fidelitate*, căci echilibrul între original și versiune se realizează prin detașarea de *sursă* pentru restituirea mesajului în *textul-țintă*. Oscilând între *traducerea sensului* și *traducerea literei*, traducătorii români (Bogoliub Pisarov, Voislava Stoianovici, Mariana Ștefănescu) de literatură sârbă consideră *fidelitatea* ca fiind esențială în actul traducerii. Ea se realizează în funcție de mai mulți factori, între care trebuie să se creeze o simbioză indispensabilă în atingerea obiectivului traducerii (metode de traducere, subiectivitatea traducătorului, distanța în timp între operă și traducere, mediul cultural și lingvistic importator). Pentru a familiariza, prin traducere, literatura română cu valorile literaturii sârbe, traducătorii sunt nevoiți să caute *termeni echivalenți* și expresii corespunzătoare care să redea *adecvat* mesajul textului original (Țaran Andreici 2014, 30-42). Indiferent de metodele folosite, traducerea a favorizat reliefarea diferențelor dintre limbile sârbă și română, dintre cele două culturi. Contactul dintre culturile

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

română și sârbă a fost asigurat, în general, prin presă, ea fiind canalul care a furnizat cele mai multe neologisme, pe care traducătorii aveau să le utilizeze în traducerile literaturii (prozei) sârbe. Specificul lexicului românesc i-a determinat pe traducători să renunțe la tendința traducerii în stil tradiționalist, caracterizat prin sfiala față de neologisme sau printr-o tendinţă de românizare a textului sârb, şi să recurgă la împrumuturi, neologisme şi noțiuni impuse de stilul de viață modern.

Prin împletirea tradiției și inovației, traducerile din limba sârbă în limba română se înscriu în circulaţia universală a operelor culturale, având un rol formativ pentru cultura națională și informativ pentru individ.

Concluzii

Fără a ignora contribuțiile teoretice aduse de cercetătorii români la teoria și practica traducerii, nu putem vorbi încă, în spațiul românesc, despre o teorie a traducerii sau despre școli de traducere. De cele mai multe ori, traducătorii refuză teoria, concentrându-se asupra practicii traductive. Numeroşi sunt cercetătorii care au arătat că lipsa teoriei sau refuzul acesteia reprezintă prin sine însăși o atitudine teoretică, uneori mai păgubitoare decât o teorie eronată manifestă. Atitudinea traducătorilor devine astfel tranșantă: unii echivalează această activitate cu actul de creație, nefiind mulțumiți cu rolul de intermediari, în timp ce alții se consideră simpli tehnicieni, devalorizându-și astfel munca (Lungu-Badea 1998-1999, 199-222).

Din această confruntare între liberalism și libertatea absolută s-a născut arta traducerii, ale cărei taine încearcă să le dezvăluie *traductologia*.

Subliniind necesitatea unor abordări de tip descriptiv și diacronic în prezentarea traducerilor din limba sârbă în limba română, fapt puțin discutat în lucrările de specialitate, considerăm că demersul întreprins în lucrarea de față oferă câteva repere semnificative ale evoluției traducerii, creându-se, astfel, o imagine de ansamblu asupra spațiului traductiv investigat.

Aceste repere cartografice reprezintă suportul unor cercetări viitoare, axate îndeosebi pe dimensiunea analitică și critică, prin care se va încerca ilustrarea problematicii și specificităţii climatului traductiv sârbo-român.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

Referinţe bibliografice

Fjodorov, Andrej. *Iskusstvo perevoda i žizn' literatury*. Leningrad: Sovetskij Pisatel', 1983.

Flora, Ioan. „Notă asupra ediției". Popa, Vasko. *Inel celest*: *poeme alese*. București: Editura Grai și suflet – Cultura națională, 2000.

Hlebec, Boris. *Opšta načela prevođenja*. Beograd: Naučna knjiga, 1989.

Ivir, Vladimir. *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci: Centar Karlovačka gimnazija, 1978.

Levi, Jirži. *Umjetnost prevođenja*. Sarajevo: Svjetlost, 1982.

Lungu Badea, Georgiana. *Idei și metaidei traductive românești (secolele XVI-XXI)*. Timișoara: Eurostampa, 2013.

Lungu Badea, Georgiana. „Übersetzungsmethoden im Rumänischen im 18. und 19. Jahrhundert Politische, sprachliche, ethische und ästhetische Problemstellungen". [Metode de traducere în limba română (secolele XVIII-XIX). Aspecte politice, lingvistice, etice şi estetice]. In: Magda Jeanrenaud, Julia Richter, Larisa Schippel (editori). *„Traducerile au de cuget să îmblînzească obiceiurile …" Rumänische Übersetzungs-geschichte – Prozesse. Produkte. Akteure.* Berlin: Frank & Timme, 2014.

Lungu Badea, Georgiana. „Necesitatea unei critici a traducerii". *Analele Universității de Vest din Timișoara.* Seria Științe Filologice, (XXXVI-XXXVII). Timișoara: Editura Universtității de Vest, 1998-1999.

Marojević, Radmilo. *Lingvistika i poetika prevođenja*. Beograd: Naučna knjiga, 1988.

Moldovan, Valentin. *Teoria traducerii artistice*. Timișoara: Eurostampa, 2000.

Nedelcu, Octavia. „Literatura sârbă". Constantin, Geambașu. *Bibliografia traducerilor din literaturile slave* (1945-2011). Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti, 2011: 77-89.

Nedelcu, Octavia. „Receptarea literaturii sârbe în România în ultimele două decenii". *Romanoslavica*, vol. XLVIII, nr. 1, 2012. Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

Revzin, Isaak, Rozencvejg, Viktor. *Osnovy obščego i mašinnogo perevoda*. Moskva: Vyssšaja Škola, 1964.
Sibinović, Miodrag. *Original i prevod*. Beograd: Privredna štampa, 1979.
Stojanović, Vojislava. *Dodiri i prožimanja*. Timișoara: Uniunea Sârbilor din România, 2009.
Stojnić, Mila. *O prevođenju književnog teksta*. Sarajevo: Svjetlost, 1980.
Țaran Andreici, Mața. *Introducere în teoria și practica traducerii, aplicată la studiul comparativ al limbilor sârbă și română*. Timișoara: Editura de Vest, 2014.
Ungureanu, Cornel. „Postfață". Crnjanski, Miloš. *Migrațiile*. Timișoara: Editura de Vest, 1993.

Corpus

Andrić, Ivo. *Cronica din Travnic*. *Viziri și consuli*. Traducere de Virgil Teodorescu și Dragan Stoianovici. București: ELU, 1967.
Andrić, Ivo. *E un pod pe Drina*. Traducere din limba franceză de Gellu Naum și Ioana G. Seber. București: ELU, 1962.
Andrić, Ivo. *Povestea cu elefantul vizirului*. Traducere de Gellu Naum și Voislava Stoianovici. București: ELU, 1966.
Bulatović, Miodrag. *Cocoșul roșu zboară spre cer*. Traducere de Dușan Petrovici. București: Editura Univers, 1978.
Bulatović, Miodrag. *Oameni cu patru degete*. Traducere de Adrian Costea. București: Editura Univers, 1987.
Crnjanski, Miloš. *O picătură de sânge spaniol*. Traducere de Lydia Tocariu. București: Editura Univers, 1983.
Crnjanski, Miloš. *Migrațiile*. Traducere de Dușan Baiski și Octavia Nedelcu. Timișoara: Editura de Vest, 1993.
Crnjanski, Miloš. *Romanul Londrei*. Traducere de Mariana Ștefănescu. Pitești: Editura Paralela 45, 2003.
Crnjanski, Miloš. *Jurnal despre Čarnojević*. Traducere de Ioan Radin Peianov. Timișoara: Editura Brumar, 2007.
Ducici, Iovan. *Cetăți și himere*. *Srisori din St. Beatenberg*, Geneva, *Paris, Corfu, Roma, Delphi, Avila, Atena* și *Ierusalim*. Traducere din sârbește de Bogoliub Pisarov. București, 1939.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

Ducici, Iovan. *Comoara Împăratului Radovan*. *Cartea despre soartă*. Traducere de Bogoliub Pisarov. București, 1938.
Ducici, Iovan. *Legende albastre*. *Poeme în proză*. Traducere din sârbește de Bogoliub Pisarov. București, 1939.
Kiš, Danilo. *Clepsidra*. Traducere de Lydia Tocariu. București: Editura Univers, 1987.
Kiš, Danilo. *Criptă pentru Boris Davidovici*. Traducere de Simeon Lăzăreanu. Timișoara: Editura de Vest, 1992.
Kiš, Danilo. *Enciclopedia morților*. Traducere de Mariana Ștefănescu. București: Editura Univers, 1996.
Kiš, Danilo. *Grădina, cenușa*. Traducere de Ioan Radin Peianov. București: Editura Univers, 2000.
Kiš, Danilo. *Suferințe timpurii*. *Pentru copii și pentru rafinați*. Traducere de Mariana Ștefănescu. București: Editura Polirom, 2008.
Lazarevici, Lazăr K. *Povestiri sârbești*. Traducere de V. Teconția. București: Biblioteca Minerva, 1916.
Lazarevici, Lazăr K. *Werther*. Traducere după original de C. S. Constante, cu o prefață de N. Batzaria. București: Editura Adevărul, 1926.
Lazarovici, Lazăr. *Popa nostru ăl bătrân*. Traducere de N. Ținc. Slatina: Biblioteca Societății Apostolul a clerului din județul Olt, nr. 2-3, 1911.
Nušić, Branislav. *Doamna ministru*. *Comedie în patru acte*. Traducere de Mirco Jivcovici. București: ESPLA, 1954.
Nušić, Branislav. *Anii de școală*. Traducere de Ioachim Botez și Dorin Gămulescu. București: ESPLA, 1956.
Nušić, Branislav. *Comedii* (*Un individ suspect, Doamna ministru, O familie îndoliată, Răposatul*). Traducere de Mirco Jivcovici. București: Editura pentru Literatură, 1964.
Pavić, Milorad. *Peisaj pictat în ceai*. Traducere de Mariana Ștefănescu. București: Editura Univers, 2000.
Pavić, Milorad. *Partea lăuntrică a vântului sau Roman despre Hero și Leandru*. Traducere de Mariana Ștefănescu. Pitești: Editura Paralela 45, 2003.
Pavić, Milorad. *Ultima iubire la Țarigrad*. *Îndreptar de ghicit*. Traducere de Mariana Ștefănescu. Pitești: Editura Paralela 45, 2006.

BDD-V4231 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)

Pavić, Milorad. *Mantia de stele*. *Ghid astrologic de ghicit*. Traducere de Mariana Ștefănescu. București: Editura Humanitas fiction, 2008.
Pavić, Milorad. *Celălalt trup*. Traducere de Mariana Ștefănescu. Pitești: Editura Paralela 45, 2009.
Popa, Vasko. *Versuri*. Traducere de Nichita Stănescu. București: Editura Tineretului, 1966.
Popa, Vasko. *Poezii*. Traducere de Ioan Flora. București: Editura Libertatea, 1983.
Popa, Vasko. *Inel celest*: *poeme alese*. Traducere de Ioan Flora. București: Editura Grai și suflet – Cultura națională, 2000.
Vojnović, Ivo. *Sirena*. Traducere de Ion Gorun. București: Editura Adevărul, 1925.

Notiță biobibliografică

Maţa ŢARAN ANDREICI este cadru didactic la Universitatea de Vest din Timișoara. Teza de doctorat a susţinut-o în anul 2007, obţinând titlul de *doctor în filologie*. Din anul 2006, este *lector universitar titular* la Catedra de limbi slave a Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie, unde ţine cursurile speciale de *Frazeologie* și *Traductologie*. Predă, de asemenea, *Metodica*, *Literatura sârbă*, *Literatura rusă* și *Cultura şi civilizaţia rusă*, îndrumă *Practica pedagogică* şi conduce seminarii de *Curs practic* la anii terminali. Paralel cu activitatea didactică, a desfăşurat o activitate ştiinţifică semnificativă, publicând, în volume și reviste de specialitate din țară și străinătate, peste treizeci de articole ştiinţifice, precum și numeroase traduceri și recenzii. A susținut comunicări științifice la sesiuni naționale și internaționale. Este autoarea volumelor *Aspecte semantice, pragmatice şi culturale ale frazeologiei limbilor rusă şi sârbă* (2009), *Codurile şi limbajele culturale în studierea confruntativă a idiomaticii limbilor rusă şi sârbă* (2010) și *Teoria şi practica traducerii, aplicată la studiul comparativ al limbilor sârbă şi română* (2014).

BDD-V4231 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:53 UTC)